

س۔ ڈونگیان شامان دافنی تے فکری تجزیہ پیش کرو۔

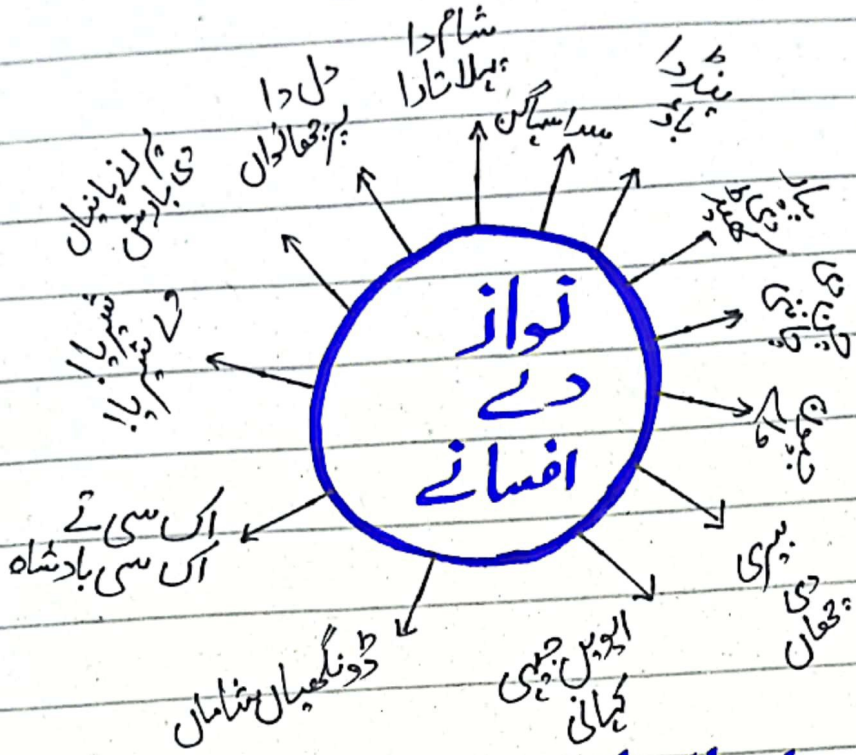
(1) تعارف۔

ڈونگیان شامان پنجابی افسانیاں دا
مجموعی نام۔ ایس دے نگہکاری دا نام کرم نواز اے۔
نواز سوراں دے والد ذراٹاں نور محمد سی۔ کرم نواز
۱۹۳۵ء نوں امرتسر وچ جمے۔ ۱۹۶۷ء دی وند نوں لکھنؤ
دھارے دے اوسیاں دے گھر والے ہجرت کر کے لاہور
آئے۔ نواز سوراں نے محکمہ ڈاک وچ نوکری کیتی
اے۔ ڈونگیان پنجابی وچ دی افسانے لکھے۔
اوسیاں نے فلم، ٹی وی تے ریڈیو واسطے وی کافی ڈرامے
لکھے۔ اوسیاں دا شمار اوسیاں نگہکاریاں وچ ہوندا
سی جیہڑے اوس دے پنجابی نثری ادب نوں ماحول
کرن دے جس وچ لکھے جسن کوہ پنجابی نثری ادب
دا دامن خالی سی۔ اوسیاں نے ۱۹۹۵ء وچ وڈی
عید دے دھارے لاہور وچ وفات پائی۔

(2) ڈونگیان شامان دے افسانے۔

ڈونگیان شامان نواز سوراں دے پنجابی افسانیاں
دا مجموعی نام جیہڑے ۱۹۶۰ء وچ چھاپے گئے تھیاں۔
ایس دے ایس دے سنت انڈیشن وچ چھاپے گئے تھیاں
ایس دے ایس وچ کل تیرہ افسانے ہن۔ کتاب دا

دیباچہ احمد نوری قاسم پوران دا لکھا اے جس
 دا سرناٹو اے "نواز دے افسانے"۔
 افسانے نقل دین بیان کیتے گئے نیں:-

شام دا پہلا تارا:-

ایس افسانے اے شام دی تاریکی چھائی ہوئی اے۔
 آسمان اے شام دے پہلے تارے دے جھلکن توں ایہ افسانہ
 شروع ہوندا اے اصلوں ایہ شیراں وچ شام دے
 ویلے دی چھائی دی ایک تصویر اے۔ شام ہوندا ای
 لوکس اپنے گھراں ول ٹر پیندے نیں۔ سڑکاں اُتے
 خطاناں بٹھولیندے نیں۔ پھر کھوٹی دی پیر بھری ایہ
 سڑکاں کراٹے دے گھر وائلوں خالی ہو جانداں نیں۔
 جس ای، پیرا دھرا اے شیر دیاں
 بھیاں ہی رو بھن ہو جانداں نیں۔ کوٹھیاں وچ
 ایہ بٹی، اوہ لوکرا آئی رو بھن کر دی اے جس دی

اپنی حیاتی وچ پشیرا لے۔ شہر وچ شام ہونڈے ای اک
 منڈا کتاب وچ کسے کڑی دی فوٹو دکھ کے ساری رات اوہیں
 نال گلن کر دالے تے اوہیں ماہے اہو سمجھدے تیں ہئی
 اوہ پڑھتا رہتا پیرا لے مگر جد قیل ہو جاندا لے تانوں
 ماہے اوکھی پڑھائی دے منھدے سارا قصور دیندے تیں۔

(ii) سرد اسپہانگن :-

ایہ افسانہ پنڈ دے اک نفسیاتی کردار شہرے دے متعلق
 اے جسٹرا اپنی "سیر دی تلاش وچ اے۔ اوس داویا
 شریفان نال دی اک کڑی نال ہو جاندا لے۔ اوہ اوس
 دا بہت خیال رکھدا لے مگر اوہی خیال وچ
 پیرا لے۔ اخیر میں بیمار ہو کے مر جاندا لے۔

(iii) پنڈ دا باؤ :-

اس افسانے وچ پنڈ دی اک کڑی نوسی دا کردار بیان
 کیا گیا لے۔ اس کڑی دے چہرے وچ ای اوس دے تان
 دے مور جانڈے تیں تے اوہی اسکی پس اس بھرا نوورھیان
 دا ہونڈا لے۔ اوہ ماں پیر دے مرن تون بعد بالوں
 پڑھانا شروع کر دیندی لے۔ پنڈ دے سارے منڈا اوس تون
 باؤ کیم کے چھپدے تیں۔ اوہ تہین کر لیندی لے کہ جسٹرا
 منڈا اوس تون باؤ آکھے گا اوہ اوس دی بانہیم کھنڈے
 اک دن اوس تون اک منڈے نے باؤ آکھیا تے اوہ جد
 اوہی بانہیم بھرن بلدی لے تے اوہ منڈا اوس دا نکا
 بھرا ہونڈا لے۔ اوہ اوس دے گلے گلے رولنگ

جانہی اے۔

۷۷ پیار دی کھید۔

ایہہ افسانہ سردیاں دی اک اداس شام وچ اک منڈے
آر اک کڑی تھمبھو دی بس سٹاپ ز ملاحات تون شروع
ہوندی اے۔ تھمبھو اوس دے خواباں شیر ادی اے
جیڑی اوس اویدی حیاتی وچ نشن مل سندی۔
اوس منڈے یوسف دی حیاتی ادھوہی رہ جانہی اے۔
ایس گل دا اظہار ڈاڈے دکھناں اچ لیا گیا اے۔
”ایہہ کہانی سردیاں دی اک اداس شام تون شروع ہوتی
سی تے ایہہ کہانی کسے وی موسم وچ ختم نہیں ہونے گی۔“

۷۸ دل دا پتر تھالواں۔

ایہہ افسانہ اک جوان کڑی رفیقہ دے متعلق اے جیڑی
اپنے جذبات دے تھکھن جیوں ہو کے اک منڈے تون
روز گل و فصل ویکھن لئی بوجے وچ آؤن کھلواندی
اے۔ اک اوس تے جذبات تون جیوں ہو کے اوس
منڈے دی بائیں پھرتی۔ اوس دے اوس کڑی دی
ماں آجاندھی اے تے ایہی دھی دے جذبات اے بار من
کے منڈے تون آکھدی اے۔

”پتر اوس ایہدے تھال لئی قبندی دا انتظام کرنی کن
تون اپنے سر لئی سپرے دا بندوبست کر۔ کدی کسی بدھی
ماں دیاں اکھاں جوں دھی دی سوچ اگے بڑھیاں ہو جانہی
نیں تے صبری حیاتی وچ اچ اوہ دہلا آگیا اے۔“

(۶۶) ڈونگھیاں شاماں :-

(۶۷) چن دی چاننی :-

ایہہ کہانی اک جوان مٹیوار بٹھماں دی اے جسہڑی خود کشی
کرن لٹی دریا دے پل اتے کھلوتی اے۔ پراوہ اصلوں
جذبہ صاف دے دودا اے تے کھلوتی اے۔ بٹھماں دا تے
نال دے اک بند دے منڈے نوں دل دے بیٹھی دی پیر
را تے تے ایس لڑی نال چاننیاں دا نال وچ اتھی بھوس
پوری کیتی تے دیاہ کسے پور نال کر لیا۔ افسانے دے افسانے
تے بٹھماں فیصلہ کر دی اے کہ اوہ خود کشی نش کرے گی۔

(۶۸) شیریا اوے شیریا :-

ایہہ افسانہ جنس دے اوہ بے سادے سماج دے
مکروہ ملک مٹیاں نوں بیان کر دالے۔ تاجی اک جوان
تے سوہنی مٹیوار اے۔ اوس دا گھر والا اوس نوں اک
دھی دی ماں بنا کے چھوڑ جاندا اے۔ فیر پند دے اے اوس
دا جینا مشکل کر دیندے تے اوس پند چھوڑ کے دانا پور
نال دے پند لڑ جائی اے۔ اوس پند وچ جہ لوکس
پوچھدے تے تے کہ فیر گھر والا کتھے آئے اوہ دسری اے
کے اوہ شیر گیا اے تے اوس آ جائے گا۔

پند تے لوکس اوس نوں پندوں کڈن
نگدے تے پند دا عظیم دار اوہناں نوں روک لیندا
اے۔ اوس تاجی تے اکو دکو کے بیٹھاسی۔ اک رات اوہ
تاجی دے گھر اتھی بھوس بچاؤن گیا تے تاجی اوس نوں

دو کپی اے تے بلو پے نال دج کے پے ہوش ہو جانی
 اے۔ نمبر دار او تھوں نس جاندا اے۔ صبح کالا سوچی
 نمبر دار دی سوچی جاندا اے دسدا اے ادس نے رات
 کسے نول تاجی دے گم جاندا دیکھیا اے۔ نمبر دار ٹیپندا
 اے کہ ادس نول پینڈ نل کڈو۔ جہ پینڈ والے تاجی
 دے گم جاندا اے نس تے اندر ادس دی لاش پٹی ہوئی
 - ۷۱ -

آئیہ جیوں والے :-

آئیہ افسانہ حاجی نال دے اک پاتم دے دو اے گھدا
 اے۔ ایس دے ڈر پے نواز پوراں نے سیدھے گھر پے
 نال پندر دی جٹائی اے حاجی قمر آن دا حافظے نس سی
 ہم جہ کوئی مذہب اسی گل کر داتے اوہ جواب دے پیندا
 سی۔ ادس دی شادی پٹی نے ادس نے اپنی بیوی دے
 سارے ناز نخرے چکے مگر اوہ اک رات حاجی نول تھہرے
 ٹر گئی۔ ادس نول بعد حاجی سری پٹی وکھن بلک جاندا
 اے لہی لکڑیاں دا کم شروع کر دیندا اے تے گدے دکان
 پالیندا اے۔

ہن اک سی تے اک سی بادشاہ :-

آئیہ افسانہ اصلوں اک بندے دی کہانی اے جیہڑا اپنے
 نال نول سوا حل پٹی کہانی سنار پیا ہوندا اے۔ آئیہ
 کہانی اک مال بادشاہ نال دے کردار دی اے جیہڑا
 اک شہزادی نول ماں بنا کے تھہر جاندا اے۔ ایس وچ

لواں پوراں نے جس دا بھیار و ریکا ساڈے
مواشرے نے ڈاڈی جوٹ لائی اے۔

(x) ڈونگھیاں شاماں :-

ایس افسانے دے ناں اے کتاب دا ناں وی رکھیا گیا اے۔
ایہ کہانی شام دی اداسی نے آسمان دے کالے رنگ توں
شروع ہوگے ڈونگھیاں شاماں اے مک جاڈی اے۔ ایس
افسانے وچ اک کڑی تے منڈے دا پیارے جاندا اے منڈا
دلوں دی اپنے جذباں دی ڈونگھیاں وچ بندھ جاندا اے
تے اخیہ کڑی دسی اے کہ اوہ دو بالوں دی ماں اے۔
ایس افسانے وچ شام دا استعارہ ورثا گیا اے چھڑاٹے
دلاں دی تمناں لئی ورثا گیا اے۔

(xi) ایویں جیہی کہانی :-

ایہ افسانہ اک منڈے حامد دے متعلق اے جیہا پو
مر گیا اے تے منجی نے بیاہ ہویا اے لوکس اویدے آل دوال
روندے پٹے نیں پر حامد اے اگو سکھہ طاری ہویا ہوندا
اے۔ عورتاں اوہ سنس دیکھ کے اک دوجی توں آکو
لے پیاں ہونداں نیں پٹی ایہ منڈا اے پٹھ اے۔
ایہ سنس کسے مال پیارا ای نش۔ فیر جیہوں اویدے
پو دی صبت گھر جن لکھن بلدی اے تے اوہ وی
پیندا اے۔

۱۱۱) بیری دی تھان :-

اس افسانے وچ اک بیری اے جس دے تھوڑے جامل
باروں اوس دی تھان ای نش۔ بیری تھان اک منڈا
گھلوانا اخبار پڑھ رہیا ہوندا اے تے اصلوں اک کڑی
نوں اڈیک رہیا ہوندا اے۔ اگلے اوہناں دی گل
بات اوہناں دے جذبات دی تہہ جانی کر دی اے۔

۱۱۲) پرانے پانیاں دی بادش :-

نواز پوران دے زیادہ تر افسانیاں وانگوں اس آفری
افسانے وچ ہی اک جوان کڑی دے من دیان ایلان
دسریاں نش۔ اوس کڑی دے بدل وچ وکھٹی پن
دا ارمان ہی اے پر گھر چھڑن نوں ہی تیار نش۔
نگاہ والے دن اوہناں کھالے پٹی اوہ دسٹھ
رنگے ملو ملی نگاہ ہو جاندا اے تے اوس کڑی دا
گھر وکھس جاندا اے۔

۱۱۳) ڈونگھیاں شامان آتے تنقید :-

جے تنقیدی اگوناں ویکھے تے ڈونگھیاں شامان دے کھو
اجھے کھو سامنے آؤندے نش۔

۱۱۴) پنڈان تے شیراں دی جاتی :-

نواز پوران نے پنڈان تے شیراں دونوں دیلاں دے
اندر لے کو تھوڑے نوں بیان کیتا اے۔ جیویں

”شام دا ہیلانارہ“ وچ کدھرے امیر گمران وچ
جائے اے تے کدھرے اوہناں گمران وچ جائے کرن والی
نو گمرانی دے اپنے گمروچ شہرے نہیں۔

۱۱) شہری پنجابی زبان :-

نواز سوراں تے افسانے لکھرے سمے شہری زبان ورتی
اے۔ اوہناں ذہن اکھرے اوہناں دی اصلاء اوہی اے
جیہڑی خاص کر لالہ سورا شہر وچ بولی جاندی اے۔ تاں
ہی تھیں سوراں اکھیا سی :-
”لاہور دا نظارہ نہیں لئی لالہ سورا وچ لہو“
درختاں نال پیار کر وے نواز دی پنجابی نثر تھو۔

۱۲) رومانیت دے پرتھالویں :-

ڈونگھیاں شراماں اُتے رومانیت دے پرتھالویں صاف
وکھالی دیندے نیں۔ نواز سوراں دے پرتھالویں اردو افسانے
ہوون پرتھالویں پنجابی، اوہ رومانیت دی ٹھیک ٹھوں
ڈاٹے متاثر نیں۔

۱۳) شام دا استعارہ :-

نواز سوراں دا اپناں کھانیاں وچ شام دا استعارہ
ورثیاں۔ شام دا استعارہ اک پاسے تے اداسی تے
سدرھن والی نمائندگی کردا اے تے دوسرے پاسے دھرتی
تے چلتے کر ودھ دے گلے سمے پاروں پھانے پتھرے

خالِ شام ہوئی بیٹی اے۔

یا اپنا کتھا دس :-

ڈونگھیاں شامان جتھے اک پاسے انسانی جذبیان دے
عکاس نیں اوکھے دوجے پاسے ایہہ ڈونگھیاں شامان
نواز دی اپنی جیانی نے وی جھانٹیاں ہوئیاں نیں۔ نواز
دے افسانے او سناں دے اپنے دکھاں دا جھلکار اسی نیں۔

(4) مکدی گل :-

کرم نواز نے اپنے معاشرے دی خرابیاں
نوں اپنی کہانیاں دے ذریعے بیان کیتا اے۔ انہی نے لوکاں
نوں اخلاقی سبق دے نیں۔ اوہ رومانیت دی ٹمپک نوں
متاثر نیں۔ ایس ٹمپک دے مطابق انسانی جذبے سب
نالوں ود اہمیت رکھدے نیں۔